

L'ARQUITECTURA RACIONALISTA

L'Exposició Internacional de 1929 a Barcelona representà una veritable epifania de l'estil monumentalista, apropiat per la dictadura de Primo de Rivera. L'excepció fou el Pavelló d'Alemanya, dissenyat per Ludwig Mies van der Rohe, un dels promotors i representants del racionalisme europeu. El magnífic pavelló alemany es convertí en l'estand ideal per exposar al món la nova arquitectura, però el context no era propici a les avantguardes, i esdevingué de seguida un patrimoni fràgil. Acabada l'exposició, fou enderrocat i oblidat.

ROSA MARIA GIL TORT > TEXT

El racionalisme o moviment modern arrencà al nostre país amb la conferència de Le Corbusier a Barcelona el 1928. Si bé els més avançats n'estaven al corrent per viatges i revistes, va ser el mateix arquitecte qui difongué els principis de l'arquitectura funcionalista, centrats en la teoria dels cinc punts: ús del formigó armat com a element essencial; separació de l'edifici de la superfície del sòl mitjançant pilons; plantes lliures sense parets de càrrega i, en conseqüència, façanes lliures, on les obertures esdevenen protagonistes en forma de finestres apaïssades; i cobertes planes sovint acabades amb baranes de tub, com les utilitzades als vaixells. Havia d'imperar la funcionalitat d'espais i de materials, sense cap ornament gratuït, per aconseguir la línia pura en volums i perspectives. Aquesta filosofia constructiva per força havia de sacsejar les mentalitats dels arquitectes en exercici aleshores.

El racionalisme va trobar el seu lloc a la Catalunya i a la Girona del moment, tot i que molts arquitectes racionalistes, seguint la tradició constructiva del país, van mantenir les parets de càrrega, hipotecant així les plantes lliures preconitzades per Le Corbusier. El resultat va ser un racionalisme de façana en la major part dels casos, expressat en la composició, els revestiments i les obertures, però gairebé sempre sense els beneficis que el funcionalisme arquitectònic aportava als espais interiors entesos com a espais diàfans.

Una època

L'expansió del racionalisme i la seva imatge de modernitat van coincidir al nostre país amb la proclamació –el 1931– de la República, que adoptà la nova arquitectura com a símbol del canvi. Seguint els postulats funcionals, higienistes i d'economia de mitjans del moviment modern, el nou règim es disposà a construir els equipaments

El 1939, sota el règim sorgit de la Guerra Civil, la nova arquitectura, els seus protagonistes i tot el que representaven van caure en desgràcia

>> *Xalet Tarrús. Girona. Josep Claret, 1935. C/ La Rutlla. Estat actual.*

que havien de modernitzar el país, especialment les escoles. Se substituïren edificis sovint foscos i depauperats per aules lluminoses i funcionals, aptes per a la nova pedagogia. El cas més emblemàtic és l'escola Ignasi Iglesias, que Ricard Giralt construï a la gironina muntanya de Montjuïc. Josep Claret, Isidre Bosch, Emili Blanch, Bartomeu Agustí... projectaren edificis racionalistes, les inauguracions dels quals sovint s'acompanyaven d'abrandades ressenyes a la premsa, que esdevenien la seva millor promoció. Pel que fa a la iniciativa privada, l'expansió del nou estil funcionava més al ralenti. Els

exemples més reeixits sovint foren encarregats per promotors propers ideològicament als arquitectes. És el cas del bloc Serra d'Olot, promogut per Genevra Serra, tia de Bartomeu Agustí. Un contraexemple seria la primera versió del bloc Sala a l'avinguda Jaume I, després que el primer projecte de Josep Claret, de factura racionalista, fos descartat en benefici d'una segona versió més eclèctica. Emili Blanch ens deixà l'exemple del seu propi habitatge, d'un racionalisme canònic, al carrer Bernat Boadas (1932). Altres casos serien el Bloc Coll, a la plaça Calvet i Rubalcaba; la desapareguda casa Pla, al carrer Joan B. la Salle; la casa Dawson, a Sant Feliu de Guíxols, o la casa Cordoní, seu de la llibreria Canet, a Figueres (1932). Convé esmentar també els projectes d'inspiració racionalista que l'arquitecte noucentista Rafael Masó realitzà al final de la seva vida: el garatge Callicó, a l'avinguda Jaume I (1919-1923), i especialment la casa Oliveras, al carrer Juli Garreta de Girona (1932).

El 1939, sota el règim sorgit de la Guerra Civil, la nova arquitectura, els seus protagonistes (molts d'ells represaliats i depurats) i tot el que representaven van caure en desgràcia. S'intentà minimitzar la petja avantguardista que el país tot just havia tastat. Especialment durant la immediata postguerra, el racionalisme es va convertir en un estil per oblidar. La situació del país no permetia enderroc i reconstruccions, i els immobles públics van ser reaprofitats maquillant-los amb els símbols del nacionalsindicalisme. En l'àmbit privat, l'estètica de cases i blocs repre-

>> **Casa Pueyo Moya. Josep M. Miró Guibernau, 1954. Avinguda del Pelegrí. Tossa de Mar.**

sentava uns valors que ja no cotitzaven socialment i, en molts casos, la desídia dels propietaris en el seu manteniment i rehabilitació s'afegí al deteriorament dels materials utilitzats.

Un record

Setanta anys més tard, el balanç de la valoració i conservació de l'arquitectura racionalista a les nostres comarques condueix al pessimisme. Malgrat algunes excepcions, molts testimonis d'aquest estil han sofert l'enderroc o l'abandó en mans dels qui haurien hagut de vetllar per la seva conservació:

la casa Pla del carrer de la Salle de Girona, el bloc i carnisseria Turon al carrer Lorenzana de Girona, l'esplèndida nau per a la fàbrica Simon a la carretera de Barcelona -d'imminent enderroc quan escrivim aquestes notes- i desenes de petites cases menestrals a l'exemple de Palau de Girona, on l'especulació dels darrers anys ha completat el que dècades d'oblit havien iniciat. Entre els edificis conservats, molts han de conviure amb la incomprensió de certs sectors de la ciutadania quan se'n proposa la catalogació i protecció. D'altres es troben en atzucacs legals de difícil resolució, com el xalet Tarrús, o viuen en l'oblit, com el magnífic xalet Pueyo Moya, a l'avinguda Pelegrí de Tossa (1954).

En canvi, l'elegància del disseny de pavelló alemany i el valor d'icona que representava no restaren del tot en l'oblit: el 1985, un grup d'arquitectes en promogueren la reconstrucció en el mateix lloc. El petit edifici esdevingué bandera per reivindicar la modernitat després d'una altra dictadura. Les banderes tenen el valor que els volem donar. En tot cas, la recuperació és un fet gens gratuït que ens ajuda a entendre com el simbolisme en arquitectura pot ser decisiu per a la conservació o la pèrdua del nostre patrimoni.

Rosa Maria Gil Tort

és historiadora i arxivera del Col·legi d'Arquitectes a Girona.

>> **Casa Pla. Girona. Josep Claret, 1934. C/ Joan Maragall- La Salle. Enderrocada el 2002.**

